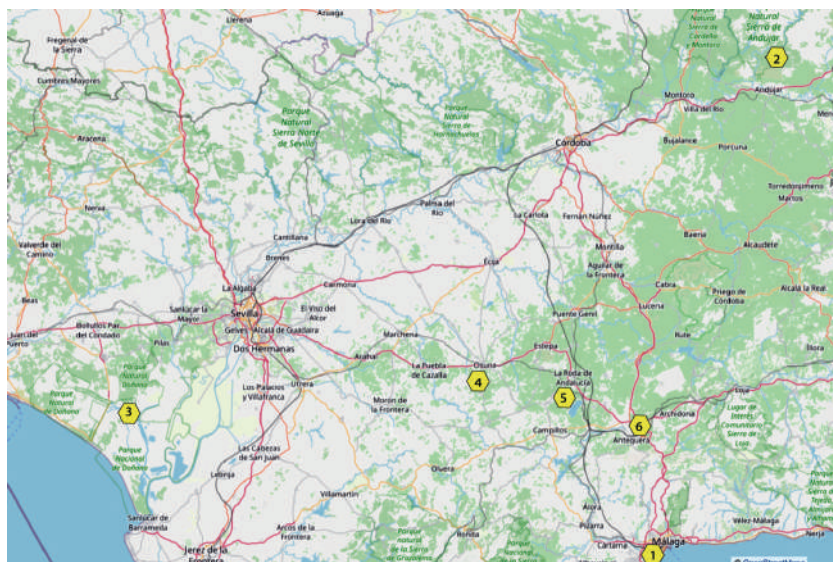

Reserapport

1. Malaga, Desembucadura del Guadalhorce
2. Sierra de Andujar
3. Coto Doñana
4. Osuna
5. Fuente de Piedra
6. Antequera

Resedagbok

Dag 1, tisdag 4 januari.

Efter diverse flygföreläsningar, bland annat till följd av tät dimma i Malaga, kunde gruppen äntligen samlas och kliva ut i det sydspanska solskenet. Första stoppet låg inte långt från flygplatsen, nämligen floden Guadalhorces mynningsdelta och våtmarker (Desembocadura del Guadalhorce). Tidigare bestod området av grustag och odlingsmark, för att sedan ett tag användas som soptipp innan området städades upp och gjordes till naturreservat 1989. Nu är det populärt både som rekreativområde för Malagaborerna och för naturupplevelser, där fåglarna spelar huvudrollen. På väg ut mot gömslena hördes de första sammetshattorna knattra i buskarna och gulhämplingarna gnisslade på. Mot himlen syntes plötsligt ett par rovfågelssiluetter som visade sig vara dvärgörnar av den ljusa morfen. De flesta övervintrar i Afrika, men vår guide Javier berättade att på just denna lokal och utmed kusten i södra Spanien så övervintrar dvärgörnar årligen. Till slut hade vi räknat till 5 stycken, varav en mörk morf, ovanligt många för årstiden.

Dvärgörn. Foto: Ronnie Jöneros.

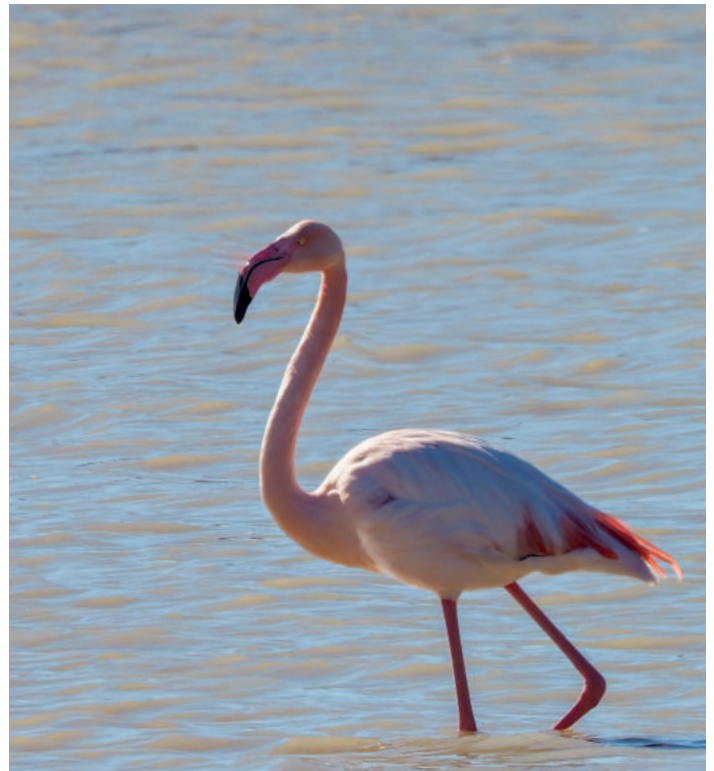
Vi fortsatte till ett av områdets gömslen är vi också intog vår matsäckslunch bland de höga gräsen spanskrör och tamarisker. Från gömslet spanade vi ut över öppet vatten, i ett av det gamla grustagets urgröningar. Många skedänder, några krickor, gräsänder, och smådoppingar – och se där vad trevligt, några kopparänder varav en nästan utfärgad hane med blåaktig näbb. Kopparanden, denna

Kopparand. Foto: Ronnie Jöneros.

karismatiska lilla dykand som en gång var ganska vanlig i Syd- och Mellaneuropa, Nordafrika och delar av Asien, men som nu klassas som starkt hotad. Hoten som för så många andra arter är habitatförstörelse och jakt, men också introduktionen av amerikansk kopparand, även om de flesta nu skjutits bort enligt Javier och inte längre utgör ett direkt hot. Riktade naturvårdsinsatser i Spanien har också kunnat stärka upp populationerna på senare år.

Vid att annat gömsle på en liten höjd tittade vi ut över en annan lagun med fler öppna lerstränder där eleganta styltlöpare flockades tillsammans med enstaka andra vadare som skärfläcka, gluttsnäppa, rödbena, sandlöpare och större strandpipare. På småöarna i lagunen stod några större flamingo, en skedstork, gråhäger och silkeshäger. Fler smådoppingar och en svarthalsad dopping ute i det öppna vattnet. På torra träd satt knippen med storskarvar och en stilig fiskgjuse. Med blicken utåt havet kunde några se havssulor på långt håll. En grässångare sjöng bakom gömslet.

Flamingo. Foto: Ronnie Jöneros.

När eftermiddagsskuggorna blev längre var det dags att lämna denna fina första lokal, för vi skulle ju vidare norr ut. Vi tråklade oss ut ur Malaga och styrde kosan upp bland kullarna. Den nya motorvägen var rak och effektiv och snart kom vi upp bland ändlösa rader olivträd så långt ögat kunde nå. Dramatiskt rullande moln förvarnade om det välbehövliga regn som snart öste ned, vilken kontrast mot det soliga Malaga! Utmed vägen såg vi enstaka tornfalkar, rödglador och ormråkar, och halvvägs i höjd med Cordoba en stor grupp vita storkar.

Nu hade regnet lättat och solen lyste här och var på de gröna kullarna och på håll syntes Sierra Morena (Mörka Bergen), den låga med vilda bergskedja täckt av ek- och tallskogar, som sträcker sig från Andújar ända till Portugal i öst-västlig riktning. När vi svängde av motorvägen vid Andújar började mörkret sänka sig och den vindlande vägarna förde oss längre in bland Sierra de Andújars kullar. Mitt i ingenstans, kändes det som, var vi framme vid hotell och restaurang Los Pinos (Tallarna), ett genuint spanskt ställe med optimalt läge för att snabbt kunna nå områdets bästa ställen för panterlo och spansk kejsarörn. Efter att vi fått våra rum och packat upp var det dags för artgenomgång och en riklig tre-rätters middag med väl-lagad och rustik mat. Den friska luften och kyliga kvällen vittnade om att vi var på högre höjd nu.

Dag 2, onsdag 5 januari.

När dagen bräckte till ljudet av ropande kattuggla och sjungande svartstjärnor såg vi omgivningarna för första gången. Ståtliga pinjetallar som gett hotellet dess namn, och apelsinträd fulla av apelsiner, om än inte av den ätliga sorten utan mer för prydnad och doft av apelsinblom. Frost på bilrutorna och tung dagg i gräset. Vi åt en klassisk andalusisk frukost med kaffe och varm mjölk i kannor, färskpressad apelsinjuice och tostada, rostad bröd med tomat och ost, eller smör och marmelader.

Sedan gjorde vi oss redo för en lång dag med fokus på panterlo/iberiskt lodjur, detta endemiska och unika katt-djur. Överallt på hotellrestaurangen hängde vackra fotografier och informativa planscher från olika naturvårdsorganisationer och myndigheter. Tack vare en ihärdig och dedikerad EU-finansierad naturvård och informationskampanjer under flera år har nu panterlon återhämtat sig från utrotningens brant, även om det fortfarande är en skör balans. Från bara ett knappt 100-tal finns nu en bra bit över 1000 individer. Nationalparken Sierra de Andújar var ett av de sista fästena och är idag det bästa stället om man ska ha chans att möta detta skygga djur. Panterlo (*Lynx pardinus*) är ett av fyra olika arter lodjur i världen och finns bara på Iberiska halvön. I mellan- och norra Europa finns vårt eget lodjur (*Lynx lynx*) som lever i Europa och Asien, i USA och Mexico hittar man rödlo (*Lynx rufus*), och kanadensisk lo (*Lynx canadensis*) återfinns i Kanada och Alaska.

Svarthakad buskskvätta. Foto: Ronnie Jöneros.

Sierra Andujar. Foto: Carina Wattmo.

Vi packade in oss i minibussarna och snirklade oss fram på smala vägar. Snart bredde det böljande Dehesa-landskapet ut sig, betade ekskogar med stenek och korkek, blandat med pinjer, aleppotall och olika blommande buskar som ljung och cistrosor. Utmed vägarna såg vi både kronhjort och dovhjort, och när vi svängde av in på en ännu mindre grusväg såg vi de ståtliga svarta tjurarna, toros bravos, väl värda ett stopp. På fältens stenar satt svart rödstjärta och svarthakad busksvätta, samt två minervaugglor i morgonsolen, iberisk gröngöling hoppade runt i det frostnupna gräset på lite håll, och en flock med blåskator drog förbi. Det var svårt att slita sig från de vackra vyerna, men Javier förklarade att vi behövde komma fram till vägavsnittet där man kunde spana ut över ett par lodjursrevir, så vi klev upp i bussarna och for vidare.

Minervauggla. Foto: Ronnie Jöneros.

Landskapet vid La Lancha blev vildare, vägen blev allt smalare och sämre, så när antalet parkerade bilar blev fler och fler var det lätt att bli förvånad. Plötsligt stod det massor av människor med tubkikare och kameror, utspridda efter en bergskant. Tekniken var att titta på människorna och se vilka som såg mest fokuserade och upphetsade ut och sen titta åt samma håll. Efter ett tag blev det tydligt att det var en tålamodsprövande syssla, trots hårt spanande och info om var man sett lo en kort tid innan såg vi bara lodjurens huvudsakliga föda, vildkaniner. Tur att Javier

kunde duka fram stärkande te och kakor då det var ordentligt svalt i skuggan. Efter ytterligare spaning när vi bland annat såg tranor, gåsgam, alpkråkor, klippsparv, rödhöror och iberisk gröngöling, åkte vi ned till Jánduladammen. Detta är ett av få ställen där man kan få syn på Ibex, Iberisk stenbock, (*Capra pyrenaica*)

Foto: Ulrika Hamrén.

På vägen tillbaka stannade vi åter utmed bergskammen för att spana ned över dalen. Samma grupper av lodjursentusiaster stod fortfarande kvar idogt spanande men bara enstaka hade haft turen att få korta skymtar av djuren. De var desto gladare! Men vi skulle vidare och träffa Inma, en lokal guide som skulle ta oss till en privat finca (lantegendom) där de driver ett projekt för att stötta kaninstammen i området och där en familj lodjur brukade hålla till. Fågelvägen var det inte så långt, men på de vindlande vackra vägarna tog det en god stund att komma fram och vi fick passera ett antal låsta grindar. Väl på plats var det åter igen ett otroligt vackert landskap med utspridda träd, och en bergssluttning med buskar, och de för området klassiska stora runda granitblocken som lodjuren ibland spanade ifrån.

Som en överraskning bjöd Inma på kaffe och te och en speciell bulle för dagen, då det var trettondagsafton - Tres Reyes (tre kungar). Roscón de Reyes, en vetebulle med vaniljkräm och glasyr med en gömma av dels en figurin av en kung (får man den blir man kung för en dag) eller en svart böna (haba) och då blir man den som måste baka kakan till alla kommande år.

Foto: Ulrika Hamrén.

Mätta och glada, igen, tog vi höjd bland ginstbuskar och stenek för att kunna se ut över en liten dal med en lång stenmur och ett fält där kaninprojektet höll till. Medan vi spanade berättade Inma att förut hade lodjuren varit så få att forskarna och naturvårdarna kände alla individer vid namn och hur de var besläktade med varandra, men på senare år hade det kommit in djur som var okända för dem, ett tecken på att stammen ökat. Bland annat fanns det en ny okänd hane i området kring fincan, och året innan hade en sändarförsedd hane kommit vandrande, där det visade sig att han vandrat ändå från Portugal där lodjur återintroducerats för några år sedan.

Vi spanade intensivt utmed sluttningen en lång stund och skymningen sänkte sig sakta över kullarna. En stor flock blåskator drog förbi för att samlas till nattkvist. Sen plötsligt satt hon bara där som framtrölad ur intet, en av fjolårsungarna som nu var nästan fullvuxna. Inma fick syn på henne uppe på stenmuren och berättade att det var en av favoritplatserna dit honan och ungarna ofta kom för att spana efter kaniner. Alla kameror och kikare riktades ditåt och honan var samarbetsvillig nog att både gå utefter muren, och hoppa ned på hitsidan och skrida fram på gräset så att Javier till och med hann filma. And-löst vacker med en päls tecknad med de små fläckar som ofta kännetecknar lodjuren i Sierra Morena, till skillnad från lodjuren i Coto Donana som ofta har större fläckar. Vi njöt så länge vi kunde tills hon till slut försvann bland mörkret i buskarna. Vilken upplevelse! Då vi hade ganska lång väg tillbaka var det dags att säga tack och farväl till Inma, passera fincans grindar och snirkla oss uppåt kullarna tillbaka till Los Pinos. När vi kom fram var det helt mörkt och det var skönt att efter en lång och upplevelse-späckad dag kunna njuta av den goda maten och sedan hoppa i säng.

Panterlo. Foto: Carina Wattmo.

Dag 3, torsdag 6 januari.

Ännu en kall och klar dag då vi efter frukosten tog en annan väg nedåt dalen och nådde floden Jándula som rinner genom en stor del av Parque Natural Sierra de Andújar. På en bro över floden stod redan en grupp viskande människor och spanade ned i vattnet efter uttrar som ofta höll till i området. Vi sällade oss till gruppen och spanade bland stenar och mörka vattenstråk. Då och då dök det upp en blank utterrygg, och med lite tur kunde några även se huvudet som kom upp, och följa luftbubblorna efter jaktrusherna under vattnet. Vi fick även fina span på kungsfiskare och forsärla. När vi kände oss nöjda med uttrarna vandrade vi efter floden under de mäktiga pinjeträden, bort mot en rastplats. Utmed vägen hördes bland annat trädlärka, gulhämpling, brandkronad kungsfågel och sammets hätta och en söt grupp mörka stjärtmesar klängde runt i en stenek. Traktens par av spansk kejsarörn visade upp sig väldigt fint, både sittande på håll, och svävande i skyn på ganska nära avstånd. Vi fick även höra det korta lite skällande lätet som Javier förklarade är så typisk ljudbild i kejsarörns rike. Med goda smörgåsar till lunch – bocadillos – med lufttorkad serranoskinka och tomat, njöt vi av förmiddagsvärmen och väntade på de blåskator som brukade hålla till kring picnicborden, dock inte denna dag, trots att vi lagt ut lockande smakbitar.

Vi for vidare på de slingrande vägarna upp mot en utkiksplats, El Mirador del Peregrino, där vi hade en strålande vy över de vackra gröna dalarna, och den lilla vallfärdsorten Nuestra Señora de la Cabeza, där cabeza betyder såväl huvud, som toppen av det mindre berg där kyrkan ligger, vilken har anor från 1200-talet. Från utkiksplatsen såg vi hela himlen, där grupper av gåsgamar med grågamar ibland dem skruvade över bergskammarna. Vi kunde göra fina jämförelse i färgställning och vingformer. Även kungsörn och spansk kejsarörn kunde vi se på håll.

Efter ett kort stopp på hotellet åkte tillbaka till La Lacha för en ny chans på iberisk lo. Lika mycket människor som spanade ner i dalen även denna eftermiddag och samma känsla av att leta lite efter en nål i en höstack. Trots att det är den bästa platsen och den bästa tiden på året så

Grågäm. Foto: Lars Olofsson.

är det vilda djur som är superkamouflerade av sin vackra fläckiga päls och där skuggorna mellan granitblock, ljung och cistrosor gör det minst sagt utmanande att få syn på dem. Medan vi spanade gladdede vi oss åt en vacker stenbock med riktigt maffiga horn som låg på ett av klippblocken i eftermiddagssolen. Då och då reste han sig för att hitta en mer bekväm ställning. När solen sänkte sig fick vi påbörja vår återfärd mot hotellet, och bara en kort väg från La Lacha hade vi världens tur att en lodjurshane gick över grusvägen precis före vår första bil. Ännu större tur att alla hann smyga ut ur bilarna och få en skytt av honom när han långsamt skred uppför slänten mot några klippblock. Strax innan han försvann lät han höra sitt höga parningsrop som hanarna gör just denna årstid. Så mäktigt! Det hela var över på ett par minuter, och de som kom strax efter varken såg eller hörde något. Upprymda åkte vi tillbaka till hotellet för en middag som smakade extra bra denna afton! Sedan var det dags att packa inför nästa steg på resan.

Dag 4, fredag 7 januari.

En dimmig vacker morgon med en sista tur bland korkekar och stenekar på vägen mot La Lacha. Dimman låg i täta stråk nere i dalarna, och floden Jándula där vi var dagen innan var helt innesluten i ett grått täcke. Det såg spektakulär ut uppför från med kullarna som gröna uppstickande öar i allt det grå. Vi insåg vilken tur vi haft under gårdagen när vi spanade efter utter. Flera vackra hjortar betade utmed vägarna, och de svarta tjuarna låg i det frostiga gräset. Rödhöna skorrade i det mjuka morgonljuset, en iberisk gröngöling ropade på håll och minervaugglan satt på sin vanliga sten. Utmed "lodjursvägen" var det även denna dag fullt med folk

Rödhöna. Foto: Lars Olofsson.

som huttrade lite i den fuktiga luften, det gällde att hitta glimtarna av sol för att kunna spana koncentrerat. Trädlärka, stjärtmes, klippsparv, kornsparv och stenknäck underhöll oss under tiden, men idag hade vi lite mindre tid att lägga då vi skulle påbörja färden mot Sevilla och Coto Doñana och det blev ingen glimt av lodjur denna gång. På vägen tillbaka till hotellet och lunchen stannade vi för en stor skruv av gåsgamar och grågäm på nära håll. Med magarna och bilarna upptänkade lämnade vi Andújars ekskogar och påbörjade den drygt 3 timmars långa

färden mot Sevilla. Bra motorvägar och kaffestopp gjorde att restiden gick hyfsat snabbt och utmed vägen såg vi bland annat vit stork, tornfalk, röd glada, sparvhök och tofsvipa. Vi såg också landskapet förändras och bli flackare med vidsträckta olivodlingar åt alla håll.

Närmare Sevilla tätade trafiken på de mångfiliga motorvägarna men glesnade åter när vi svängde åt sydväst och där mindre, vita byar och samhällen varvades med apelsinlundar fulla av apelsiner. Höga palmer och blommande vägrenar gjorde att det kändes att vi var i sydligare nejder. När vi närmade oss byn Villamanrique de la Condesa var träd och hustak fulla av storkbon, där de vita storkarna var i full färd med bobygge och uppvakning. Här mötte vi också den klassiska sandiga Doñanajorden och de karakteristiska rundade pinjetallarna. Det fina hotellet Ardea Purpurea (purpurhäger) låg precis i kanten av pinjeskogen och var byggt i den typiska stilen som herdarnas och böndernas vasstäkta låga boningar, men i en betydligt tjugigare variant med vackra smidesskulpturer invändigt med siluetter av områdets alla fåglar. Efter en god tre-rätters middag som också den var tjugig var det skönt att krypa ner i sängarna i längan bakom restaurangen, med en lite damm bakom och ropande kattuggla i träden. Det hade hänt att lodjur passerade precis bakom berättade Javier.

Vit stork. Foto: Ronnie Jöneros.

Dag 5, lördag 8 januari.

Första morgonen i Villamanrique bjöd på en god och klassisk hotellfrukost där vi även kunde pressa vår egen färsk apelsinjuice, vilken tur. Frisk och lite kylig morgonluft även här med frost på bilarna. Vi for 30 minuter söder ut och passerade intensivt odlade marker och stora ytor

med inplastade växthus, vars vattenanvändning från många gånger illegala brunnar gjort att vattnet till Coto Doñanas våtmarker minskat dramatiskt från den senare delen av 1900-talet och framåt. Trots att nationalparken och omgivande naturreservat på sammantaget över 1300 kvadratkilometer är ett av Spaniens och Europas allra mest värdefulla och kända naturskyddsområden, finns det många utmaningar och intressekonflikter. Intensiv odling, jakt, pilgrimsfärder, gruvverksamhet, vägar, m.m påverkar naturen på olika sätt. Det fick jag (Ulrika) uppleva på nära håll efter Bolidens gruvolycka 1998, när en damm med anrikningssand brast och tusentals ton tungmetaller rann ut i floden Guadiamar. Jag jobbade i området under 2 år med biologisk uppföljning av olika slag för att följa hur naturen återhämtade sig efter att man lyckats forsla bort all anrikningssand med tungmetaller från utsläppet, som lyckligtvis aldrig kom att nå Doñanas inre delar. En positiv följd av katastrofen var att hela flodområdet Guadiamar på initiativ av lokala miljömyndigheter omvandlades till en Corredor verde (grön spridningskorridor) för att binda samman Doñana och bergen norr om Sevilla.

Från början ett stort och vilt deltaområde till floden Guadalquivir har Doñanas skogar och de rika våtmarkerna varit kunglig jaktmark minst sedan 1200-talet (Coto betyder jaktmark), där en av adelskvinnorna Doná Ana de Silva y Mendoza har givit namn åt området. Det sägs att hon på 1500-talet lät bygga en herrgård som hon ville skulle ligga längst inne i de svårtillgängliga våtmarksområdena. Ännu idag är stora delar av nationalparken stängda för besökare och andra delar får man bara åka in i med licensierade guider.

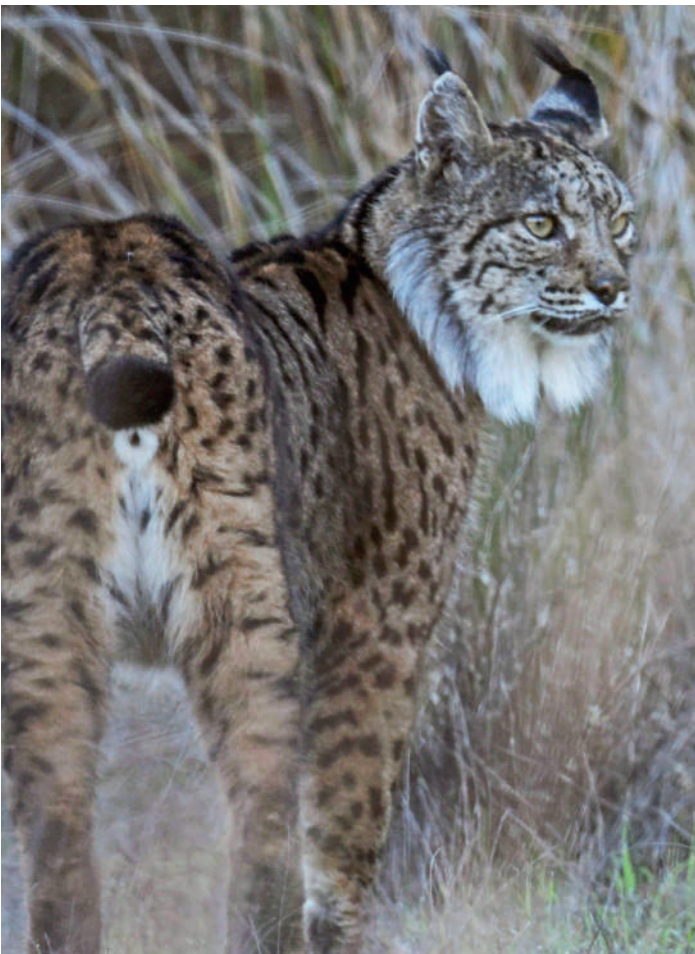
I den lilla staden El Rocio träffade mötte vi upp med våra guider för dagen och bytte till deras bilar för vidare färd in i nationalparken. El Rocio, som betyder och syftar på den största spanska religiösa högtiden och årliga festen i maj när den berömda jungfrun förs med häst och vagn genom hela parken, är en mycket speciell plats. Alla gator är täckta av sand och de låga vita husen med fästen för att binda sina hästar utanför gör att tankarna förs till

El Rocio. Foto: Ulrika Hamrén.

vilda västern, fast att hela staden egentligen byggts specifikt för att människor från alla omkringliggande städer och byar ska kunna bo där under den religiösa högtiden då över en miljon människor sägs kunna komma dit. Hästar och vagnar överallt på gatorna, och den vackra kyrkan som speglar sig i våtmarken bredvid.

Från byn åkte vi rakt in i pinjeskogen på safariliknande sandiga vägar med djupa hjulspår där chaufförernas skicklighet verkligen behövdes. Här blev vi också varse varför det är betydligt svårare att få syn på lodjur i det platta landskapet i Doñana, jämfört med Andújars sluttningar där man iallafall kan se långt. I Doñana ligger lodjuren ofta inne i några av alla tusentals mastixbuskar och det gäller att ha stor tur tillsammans med god kännedom om vilka stråk djuren brukar använda. Vi snirklade oss fram och åter en lång stund, när en av bilarna plötsligt fick syn på ett lodjur en bit bort mitt på den sandiga vägen framför en annan bil. Nu blev det bråttom att försiktigt köra närmare och få en vinkel på den ståtliga hane med sina större fläckar i pälsen, som Doñanas lodjur brukar ha. Hanen rörde sig in i buskarna och stod ett kort tag i det höga gräset innan han försvann. Precis som i Andújar var det över på några minuter, och det var svårt för några att hinna se honom bra. Men ändå, lodjur för tredje gången denna resa, Javier som lagt många, många timmar på att spana efter lodjur genom åren tyckte vi hade en strålande tur!

Panterlo. Foto: Lars Olofsson.

Från lodjursskogen stannade vi till i övergången mellan buskmark och öppen våtmark där vi fick syn på en iberisk varfågel som satt fint i toppen av en buske. Sedan åkte vi vidare ut i de öppna våtmarkerna som detta år nästa var helt och hållet torrlagda i bristen på regn, och mer liknande en stenöken. De senaste åren har varit ovanligt regnfattiga, och tillsammans med den intensiva vattenanvändningen i omgivande jordbrukslandskap har Doñanas våtmarker satts under hård press. Utmed vägen såg vi en konstig staketliknande inhägnad uppbyggd av stora rötter och stockar. Guiderna förklarade ett det var för att hjälpa området vilda kaniner med skydd och möjlighet att gräva bohålor i fred från rävar, vildhundar och andra rovdjur. Kaniner är ju den livsviktiga motorn i hela ekologin för spansk lo och spansk kejsarörn, och på så sätt även förutsättningen för hela resan.

Vildkaninen tror man fanns ursprungligen just i västra medelhavsområdet (Iberiska halvön och nordvästafrika) för att sedan spridas, både på naturlig väg och med människans hjälp, till övriga delar av Europa med början redan under antiken. En förklaring på själva namnet Spanien sägs komma av att historikern Plinius den äldre (23 e.Kr. – 79 e.Kr.) kallade hela Iberiska halvön för Hispania som han förknippade med kaniner och sa att "Hispania heter så för att det är en plats med många kaniner". Det finns romerska mynt med kejsaren Hadrian, som kom från Spanien, närmare bestämt Italica vid Sevilla, där han avbildats med halvön och just kaniner. I senare tid har kaninen förts med människan till Sydamerika och Australien. Vildkanin finns även hos oss men förekommer från början inte naturligt i Sverige utan har planterats ut i omgångar och lyckats etablera sig i södra delarna av landet.

Enligt statens veterinärmedicinska anstalt upptäcktes virussjukdomen kaninpest (Myxomatosis) i slutet av 1800-talet i Sydamerika där den bland annat förekommer hos buskkaniner (*Sylvilagus bachmani*) och förorsakar en ganska mild sjukdom. Sjukdomen importerades till Australien, Nordamerika och Frankrike på 1950-talet, där den släpptes loss bland vildkaniner i avsikt att utrota dem. Till en början var dödligheten mycket hög - över 99 procent, men efter en tid sker en anpassning till viruset, och dödligheten sjunker något men slår fortfarande ut kaniner i stor omfattning. Med samma avsikt att kontrollera vilda kaninstammar importerades sjukdomen till en rad andra länder, även till Sverige. På 1980-talet kom dessutom en annan sjukdom, kaningulsot (rabbit hemorrhagic disease, RHD) som satte ytterligare press på de stackars spanska kaninerna.

För iberisk lo och spansk kejsarörn var kaninpestens spridning oerhört allvarlig, och tillsammans med jakt och minskat livsutrymme så höll det på att bli slutet för dessa emblemiska arter. Så idag görs stora insatser för just kaninerna för att på så sätt stärka upp födotillgången och överlevnaden hos deras predatorer.

Vid "kaninfabriken" stannade vi en stund och såg ett par kaniner, men också fina rödhönor på nära håll, sjungande kornsparvar, tofslärkor, samt en blandad grupp med gråsparvar och spanska sparvar. En ensam pilgrimsfalk sittande ute på ett öppet fält, en grupp tranor, kohägrar och några vita storkar syntes på långt håll, annars var det rätt tomt på fågel. En iberisk hare for iväg ut på fälten.

Vi klev ur bilarna och promenerade bort mot Cerrado Garrido och besökscentret José Antonio Valverde som ligger mitt ute i nationalparken. Det är namngivet efter biologen och forskaren Jose Antonio som var en av naturvårdspionjärerna i området och som ofta kallas Doñanas pappa, efter att tillsammans med WWF lyckats stoppa planer på att torrlägga hela området och plantera igen det med eukalyptus på mitten av 1900-talet, kämpade mot jakt på lodjur och örn och till slut var en av dem som drev fram att nationalparken bildades i slutet av 1960-talet. Vid besökscentret åt vi en god lunchmat-säck i solen, och kunde sedan njuta av de öppna vattenytorna fulla av änder som skedand, snatterand, stjärtand, kricka och bläsand samt enstaka marmoränder och rödhuvad dykand som dock inte alla fick syn på. På småöar och i grunda partier stod bland annat flamingos, bronsibis, skedstork, styltlöpare, ägretthäger och silkeshäger, och inte minst de vackra purpurhönorna med röda ben och näbb i vacker kontrast mot det blåa i dräkten. Cet-tisångare sjöng i vassarna.

Rödhuva dykand. Foto: Ronnie Jöneros.

Efter lunch åkte vi tillbaka till El Rocio och tackade våra guider så mycket, för att sedan fara till ett annat besökscenter El Acebuche (vildoliven) söder om El Rocio, med målet att kunna se och fota de karismatiska blåskatorna på närmare håll, vilket lyckades väl. Det fanns också

möjlighet att köpa t-shirts med lodjursmotiv och naturböcker, samt ta en god kopp kaffe på den vackra innergården kantad av pinjetråd. Sedan åter mot El Rocio där nu eftermiddagsljuset gav bättre möjligheter att skåda ut över den stora lagunen framför kyrkan. När Javier hade varit på plats bara veckor tidigare hade det varit helt torrt där också, men ett större regn över jul hade tacksamt nog fyllt på lagunen igen. Utmed vägen fick vi en trevlig

Svartvingad glada. Foto: Ronnie Jöneros.

upplevelse av en svartvingad glada som ryttlade en god stund över fälten. Bredvid lagunen var det fullt pådrag av människor som njöt av helgen med glatt högljudd picnic med inslag av flamencosång, medan vi spanade på grupper av flamingos, hägrar, bronsibis, änder och vadarer, däribland några rödspovar. En vattenpiplärka syntes på en lerbänk men var rätt svår att få syn på på håll. Det mjuka ljuset gjorde att den vita kyrkan speglade sig extra vackert i vattnet. När det började skymma var det dags att styra kosan tillbaka mot Villamanrique och ytterligare en god middag på hotellet.

Iberisk blåskata. Foto: Ronnie Jöneros.

Rallhäger. Foto: Carina Wattmo.

Dag 6, söndag 9 januari.

Ännu en härligt frisk morgon med doft av pinjer och rosmarin. Skuggorna under träden var långa när vi denna dag åkte öster ut, till en början mellan rader av apelsinträd, men närmare Doñanas buffertzoner och naturreservat så öppnade landskapet åter upp sig till stora vidsträckta fält. Mycket av fälten i denna del består av risodlingar, som till viss del fungerar som ersättning för de torra våtmarkerna, beroende på årstid och tidpunkt i odlingscykeln. På ett stort och till synes i övrigt tomt fält stod en ensam rallhäger som lät sig beskådas fint. Vi stannade på en plats där områdets fåtal småtrappar ibland håller till, men denna morgon var det tomt på trappar. Sjungande kornsparvar, tofslärkor i vägrenen, ett tak fullt av kohägrar, tranor på håll och en grupp ljungpipare som drog ned på ett grönskande fält. Vi fortsatte vidare bland kanaler, höga vassar och vajande mastixbuskar som plötsligt var fulla av natthägrar som klängde på de tunna grenarna och kraxade när de bytte positioner med varandra. De såg skojiga ut med sina svarta ”kepsar” och sin hukande stil. Vi fortsatte söder ut utmed kanalerna till ett stort pumpus, Casa de Bombas, där vi hade bra utsikt över fälten där det ofta stod svarta storkar. Ett stort gäng gråhägrar, med inblandning av silkeshägrar och ägretthägrar stod utmed kanalstranden, men de svarta storkarna hade valt att ställa sig bakom de höga vassarna där de visserligen syntes men var svåra att komma nära. En skröntärna flög förbi och några hörde även dvärglärkor som hastigast.

Kornsparv. Foto: Ronnie Jöneros.

Vi vände åter norr ut och djupare in bland risfälten som närmare byn Isla Mayor var mer vattenfyllda och med ruggar i rader med rester kvar av det skördade riset. Här var det liv och rörelse bland fåglarna och solen hade stigit högre och börjat värma skönt. Dags för te och kakor, med span över grupper av bland annat vit stork, flamingos, bronsibis, skedstork, styltlöpare, gluttnäppa, rödbena, skogssnäppa och brushane. Nästa stopp var en lagun nära Dehesa de Abajo (”den nedre betesmarken med ek”). I stenekarna och korkekarna var det full fart på de vita storkarna och i vattnet låg stora grupper änder, dominerat av skedänder men med inslag av blåsand, snatterand, gräsand, kricka och brunand. Bland örar med mastixbuskar som hängde ut över vattnet kunde vi efter ett tag se några stiliga rödhuvade dykänder och även de vi kanske var mest ute efter – marmoränder, en av resans målarter. Denna lilla vackra and var en gång den vanligaste häckande andfågeln i Doñana fram till början av 1900-talet, enligt ornitologer i området som forskar på fågelfaunan, och vanlig även i Spanien, nordafrika och delar av syd- och östeuropa. Arten finns även vidare österut där stora grupper påträffats ibland annat i Iran och Irak under senare år. Men som med flera andra arter beroende av våtmarker och tillfälliga vattensamlingar och laguner så har livsutrymmet minskat kraftigt i takt med intensifierat jordbruk, vilket tillsammans med jakt gjort att marmorand hotats till sin existens. Naturvårdsinsatser och skyddade områden har förbättrat situationen något, men det är ändå sorgligt att föreställa sig hur vanlig den var tidigare.

Marmorand. Foto: Lars Olofsson.

Solen stod nu högt på himlen och det vara dags för lunch, och då såklart arroz – ris, då vi befann oss på klassisk risodlarmark. Då det var söndag och dessutom helgdag var alla andalusiska familjer ute för söndagslunch så det gällde att komma i tid trots att Javier bokat långt i förväg. På en höjd låg en restaurang med utsikt över det vackra landskapet. På taken och i träden var det fullt av storkar som klapprade med näbbarna, och inne bland storkbonas grenar satt spanska sparvar. Vi satt vid ett långt bord utomhus och valde bland olika smaksättning på riset, hjort, svamp, kyckling, räkor, grönsaker, m.m., och som kom ut i stora lerkrus så att vi kunde prova de

Brun kärrhök. Foto: Ronnie Jöneros.

olika smakerna som alla var goda. Mätte och nöjda strövade vi ner mot lagunen och gömslen nära restaurangen men ljuset var lite svårt och fåglarna låg på motsatt sida, så vi åkte runt till första stället och fick då fina obsar på hela 12 marmoränder och ett flertal rödhuvad dykand. Vi snirklade oss tillbaka utmed risfälten och stannade på ett par platser för svartvingad glada på håll, iberisk varfågel, samt fint kvällsljus på de vanliga men ändå underhållande arterna svarthakad buskskvätta och svart rödstjärt.

Utmed vägarna såg vi även röd glada, ormvråk, tornfalk, pilgrimsfalk, brun kärrhök och två blå kärrhök på håll. Tillbaka vid hotellet fanns ännu lite dagsljus att kika på kungsfiskaren i dammen, hälsa på storkarna eller strosa på de sandiga vägarna genom pinjeskogen där gulhämplingarna gnisslade in kvällningen. Sista middagen i den fantastiska restaurangen och sedan dags att packa ihop inför återresan mot Malaga och sista skåardagen på resan.

Dag 7, måndag 10 januari.

In med packningen i bilarna och direkt ut i pinjeskogen för att åka till en större glänta som utgör del av ett känt lodjursrevir i området. Från en liten höjd hade vi fin utsikt över gläntan och en liten grupp kaniner vi hoppades skulle locka dit ett lodjur hungrigt på frukost. Efter att ha kikat en stund gick en del av gruppen runt gläntans ytterkanter och några stannade kvar och spanade, men ingen av grupperna fick syn på något lodjur. Iberisk varfågel och svarthakade buskskvättor satt fint i morgon

Tjockfot. Foto: Ronnie Jöneros.

solen, och i träden hördes gulhämpling, sammetshatta, steglits, gransångare och trädlärika.

Med en ganska lång väg att åka var det sedan dags att säga tack och farväl till Coto Doñanas säregna landskap, snirkla oss tillbaka genom Sevillas täta trafik och vidare norr över mot Osuna. Ett kaffestopp på vägen gav en grupp kalenderlärlkor på håll över en åker. I utkanten av Osuna stannade Javier vid vägkanten och en slänt upp mot en olivlund där tjockfot ofta håller till. Mycket riktigt, efter att ha ställt in "tjockfotsblicken" kunde vi urskilja en liten grupp utspridda fåglar med sina stora ögon som stod i skuggorna under olivträden och hukande för iväg några steg då och då. Ett alltid lika roligt möte. Vi for vidare utmed vägen och upp mot en viadukt med vidsträckt vy över ett jättelikt fält där en traktor som såg jämförelse liten ut körde runt. Längst bort på fältet syntes två vita prickar som visade sig vara stortappar! Vi provade att försiktigt köra lite närmare men innan vi hann dit lyfte de stora fåglarna och flög upp över vägen

Stortrapp. Foto: Ronnie Jöneros.

och till andra sidan. Det var bara att vända och åka tillbaka upp på viadukten och titta ned åt andra hållet – och där stod nu en större grupp. Några gjorde lite loja ansatser till spel och visade upp sina vita stjärtar. Hela 12 fåglar räknade vi till, denna majestätiska tyngsta fågel i Europa som fortfarande är förhållandevis vanlig i delar av Spanien. I bilen tillbaka mot Osuna pratade vi om att det var märkligt ändå att tänka att det fanns stortrapp i Skåne fram till mitten av 1800-talet.

I Osuna väntade en stadig lunch på en traditionell restaurang, och efter lunch fortsatte vi ansatsen med trapparna, men denna gång med målet att se småtrapp. I en vacker dalgång spanade vi tålmodigt av mer eller mindre vartenda fält på de platser där småtrapparna hållit till när Javier varit där före jul. Om det vara alla nyplanterade, konstbevattnade olivodlingar eller de mer intensivt brukade åkrarna som hade gjort dalgången mindre intressant för fåglarna, var svårt att veta, men på plats var de i alla fall inte och vi fick nöja oss med stortrapparna före lunch, inte illa det. En svartvingad glada for förbi och gladdde oss en stund.

Styltlopare. Foto: Ronnie Jöneros.

Färden bar vidare mot Fuente de Piedra ("Klippkällan"), Andalusiens största saltvattenslagun, omgiven av vidsträckta våtmarker, vassar och småvatten. Med sina 1400 hektar hyser den, efter Camargue i södra Frankrike, den största populationen större flamingos i Europa. Lågt vattenstånd och den lågt stående kvällssolen gjorde det svårt att se fåglarna långt där ute, annat än som vitrosa grupper. Väsentligt närmare var alla styltlopare, för att inte tala några marmoränder som låg fantastiskt fint i kvällsljuset så att man verkligen såg det mörktonade kring ögonen, i vacker kontrast mot den ljusa dräkten i övrigt. Även kopparand syntes fint bland skedänderna i en av lagunerna. En glimt av en egyptisk mungo gladde några i gruppen, grässångare hördes fila, och en

provencesångare for runt i en buske. Silltrutar och enstaka skrattmåsar korsade himlen mellan vattensamlingarna.

I skymningen for vi vidare mot resans sista stopp i kanten av Antequera, det pampiga hotellet Finca Eslava, byggd i gammal stil. Något kyligt på rummen, men baren, fylld med alla fina Iberico-skinkor och den överdådiga middagen med en rad specialiteter från området, skapade desto varmare stämning. På middagen pratade vi höjdpunkter på resan – lodjur så klart, och nya kommande spännande resmål att kunna se fram emot.

Dag 8, tisdag 11 januari

Arla frukost då flertalet i gruppen hade tidiga plan att hinna med. I mörker packades bilarna men på vägen ned mot Malaga mötte vi soluppgången och kunde titta ut över vackra kullar som rullade tillsammans med oss ned mot kusten. Snart var vi vid flygplatsen där gruppen delade sig med några som skulle vara kvar och vi andra som skulle hem till vintern i Sverige. Tack Andalusien för denna gång!

Ulrika Hamrén

	4	5	6	7	8	9	10	11
Grågås <i>Anser anser anser</i>					x			
Gravand <i>Tadorna tadorna</i>	x							
Årta <i>Spatula querquedula</i>								
Skedand <i>Spatula clypeata</i>	x				x	x	x	
Snatterand <i>Mareca strepera strepera</i>					x	x	x	
Bläsand <i>Mareca penelope</i>					x	x	x	
Gräsand								
<i>Anas platyrhynchos platyrhynchos</i>	x	x	x		x	x	x	
Stjärtand <i>Anas acuta</i>					x			
Kricka <i>Anas crecca</i>	x				x	x	x	
Kopparrand <i>Oxyural eucocephala</i>	5						x	
Marmorand								
<i>Marmaronetta angustirostris</i>					x	12	x	
Rödhuwad dykand <i>Netta rufina</i>					x	x		
Brunand <i>Aythya ferina</i>						x	x	
Rödhöna <i>Alectoris rufa</i>		x	x	x	x		x	
Stortrapp <i>Otis tarda tarda</i>							12	
Ringduva								
<i>Columba palumbus palumbus</i>		x	x	x	x	x	x	
Turturduva								
<i>Streptopelia turtur turtur</i>				x				
Turkduva								
<i>Streptopelia decaocto</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Rörhöna								
<i>Gallinula chloropus chloropus</i>	x				x	x	x	
Sothöna								
<i>Fulica atra atra</i>	x				x	x	x	
Purpurhöna								
<i>Porphyrio porphyrio</i>					x			
Trana								
<i>Grus grus</i>		x	x		x	x	x	
Smädopping								
<i>Tachybaptus ruficollis ruficollis</i>	x				x	x	x	
Skäggdopping								
<i>Podiceps cristatus cristatus</i>						x		
Svarthalsad dopping								
<i>Podiceps nigricollis nigricollis</i>	x							
Större flamingo								
<i>Phoenicopterus roseus</i>	x				x	x	x	
Tjockfot <i>Burhinus oedicanus</i>							x	
Stytlöpare <i>Himantopus himantopus</i>	x				x	x	x	
Skärfläcka <i>Recurvirostra avosetta</i>	x							
Tofsvipa <i>Vanellus vanellus</i>				x	x	x	x	
Ljungpipare <i>Pluvialis apricaria</i>						x		
Rödspov <i>Limosa limosa</i>					x			
Brushane <i>Calidris pugnax</i>						x		
Sandlöpare <i>Calidris alba alba</i>	x							
Enkelbeckasin								
<i>Gallinago gallinago gallinago</i>					x	x	x	
Drillsnäppa <i>Actitis hypoleucos</i>		x				x		
Skogssnäppa <i>Tringa ochropus</i>					x	x	x	
Rödbena <i>Tringa totanus</i>	x					x		
Grönbena <i>Tringa glareola</i>								
Gluttsnäppa <i>Tringa nebularia</i>	x					x		
Skrattmå								
<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	x						x	
Havstrut <i>Larus marinus</i>								
Medelhavstrut <i>Larus michahellis</i>	x				x	x		
Silltrut <i>Larus fuscus</i>					x	x	x	
Skräntärna <i>Hydroprogne caspia</i>					x			
Vit stork <i>Ciconia ciconia ciconia</i>	x			x	x	x	x	
Svart stork <i>Ciconia nigra</i>						x		
Havssula <i>Morus bassanus</i>	x							
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Bronsibis <i>Plegadis falcinellus</i>					x	x		
Skedstork								
<i>Platalea leucorodia leucorodia</i>					x	x		
Rallhäger <i>Ardeola ralloides</i>						x		

	4	5	6	7	8	9	10	11
Kohäger <i>Bubulcus ibis</i>	x				x	x		
Natthäger <i>Nycticorax nycticorax</i>						x		
Gråhäger <i>Ardea cinerea cinerea</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Ägretthäger <i>Ardea alba alba</i>					x	x		
Silkeshäger <i>Egretta garzetta garzetta</i>	x				x	x	x	
Svartvingad glada								
<i>Elanus caeruleus caeruleus</i>					x	x	x	
Gåsgam <i>Gyps fulvus fulvus</i>		x	x	x	x	x		
Grågam <i>Aegypius monachus</i>		6	6	3				
Dvärgörn <i>Hieraetus pennatus</i>	5	1						
Spansk kejsarörn <i>Aquila adalberti</i>		3	6					
Kungsörn <i>Aquila chrysaetos</i>		2	2					
Sparvhök <i>Accipiter nisus</i>		x	x	x				
Brun kärrhök								
<i>Circus aeruginosus aeruginosus</i>					x	x	x	
Blå kärrhök <i>Circus cyaneus</i>						2		
Röd glada <i>Milvus milvus milvus</i>	x			x	x	x	x	
Fiskgjuse <i>Pandion haliaetus</i>	x							
Ormvräk <i>Buteo buteo</i>	x		x		x	x	x	
Minervauuggla								
<i>Athene noctua vidalii</i>		x	x	x				
Kattuggla <i>Strix aluco sylvatica</i>		x	x	x			x	x
Härfågel <i>Upupa epops epops</i>		x			x		x	
Kungsfiskare <i>Alcedo atthis</i>	x		x			x		
Iberisk gröngöling <i>Picus sharpei</i>		x	x	x	x			
Tornfalk <i>Falco tinnunculus</i>	x	x		x	x	x	x	
Pilgrimsfalk <i>Falco peregrinus</i>					x	x		
Munkparakit								
<i>Myiopsitta monachus monachus</i>	x							
Iberisk varfågel <i>Lanius meridionalis</i>					x		x	
Iberisk blåskata <i>Cyanopica cooki</i>		x	x	x	x	x	x	
Skata <i>Pica pica</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Alpkråka <i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>		x						
Kaja <i>Coloeus monedula</i>								
<i>spermologus</i>		x		x		x	x	
Svartkråka <i>Corvus corone corone</i>					x	x		
Korp <i>Corvus corax</i>	x		x	x	x		x	
Blåmes <i>Cyanistes caeruleus</i>		x	x	x	x			
Talgoxe <i>Parus major</i>		x	x	x	x	x	x	
Trädlärika <i>Lullula arborea</i>		x	x	x		x	x	
Sånglärika <i>Alauda arvensis</i>							x	
Tofslärka <i>Galerida cristata pallida</i>				x	x	x	x	
Kalanderlärika								
<i>Melanocorypha calandra calandra</i>							x	
Dvärglärika <i>Calandrella rufescens</i>							x	
Klippsvala <i>Ptyonoprogne rupestris</i>		x	x					
Ladusvala <i>Hirundo rustica rustica</i>							x	
Cettisångare <i>Cettia cetti cetti</i>			x		x	x	x	
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>		x	x	x				
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i>	x	x	x		x	x	x	
Grässångare								
<i>Cisticola juncidis cisticola</i>	x				x	x	x	
Svarthätta <i>Sylvia atricapilla</i>	x	x	x	x		x	x	
Sammetshätt								
<i>Curruca melanocephala</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Provencesångare								
<i>Curruca undata</i>			x				x	
Brandkronad kungsfågel								
<i>Regulus ignicapilla</i>		x	x		x			
Gärdsmyg								
<i>Troglodytes troglodytes</i>		x	x	x			x	
Trädgårdsträdskrypare								
<i>Certhia brachydactyla</i>			x		x			
Stare <i>Sturnus vulgaris vulgaris</i>	x							
Svartstare <i>Sturnus unicolor</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Taltrast <i>Turdus philomelos</i>		x	x	x			x	
Dubbeltrast								
<i>Turdus viscivorus viscivorus</i>		x	x	x				

	4	5	6	7	8	9	10	11
Rödvingetrast <i>Turdus iliacus</i>							x	
Koltrast <i>Turdus merula</i>		x	x	x	x	x	x	
Ringtrast <i>Turdus torquatus</i>							x	
Rödthake <i>Erithacus rubecula</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Svart rödstjärt <i>Phoenicurus ochrurus</i> <i>gibraltariensis</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Blåtrast <i>Monticola solitarius solitarius</i>		x						
Svarthakad buskskvätta <i>Saxicola rubicola</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Spansk sparv <i>Passer hispaniolensis hispaniolensis</i>					x	x	x	
Forsärla <i>Motacilla cinerea cinerea</i>		x	x					
Sädesärla <i>Motacilla alba</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Ängsplärka <i>Anthus pratensis</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Vattenpiplärka <i>Anthus spinoletta spinoletta</i>					x	x		
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>		x	x	x	x	x	x	
Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>							x	
Grönfink <i>Chloris chloris</i>		x	x	x	x	x	x	
Hämpling <i>Linaria cannabina</i>		x	x	x	x	x	x	
Steglits <i>Carduelis carduelis</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Gulhämpling <i>Serinus serinus</i>	x	x	x	x	x	x	x	
Kornsparv <i>Emberiza calandra calandra</i>		x		x	x	x	x	
Klippsparv <i>Emberiza cia cia</i>		x	x	x		x		
Sävsparrv <i>Emberiza schoeniclus</i>						x		
<i>Nötväcka</i> <i>Sitta europaea</i>		x	x	x				
Stenknäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>			x	x		x		
Grönsiska <i>Spinus spinus</i>		x	x	x	x	x		

	4	5	6	7	8	9	10	11
Däggdjur								
Panterlo/Iberisk lo <i>Lynx pardinus</i>		x	x		x			
Rödräv <i>Vulpes vulpes</i>		x						
Spansk/Iberisk stenbock <i>Capra pyrenaica</i>		x		x				
Kronhjort <i>Cervus elaphus</i>		x	x	x	x			
Dovhjort <i>Dama dama</i>		x	x	x	x			
Mufflonfår <i>Ovis orientalis</i>			x	x				
Utter <i>Lutra lutra</i>			x					
Vildsvin <i>Sus scrofa</i>				x	x			
Iberisk hare <i>Lepus granatensis</i>					x			
Europeisk kanin <i>Oryctolagus cuniculus</i>	x		x	x	x	x	x	
Egyptisk mungo/Faraokatt <i>Herpestes ichneumon</i>								x
Grottfladdermus <i>Miniopterus Schreiberii</i>		x						
Reptiler								
Iberisk bäcksköldpadda <i>Mauremys leprosa</i>	x							